

MARIOLA BADOWSKA

POLITYKA SPOŁECZNA A EDUKACJA MIĘDZYKULTUROWA

Wprowadzenie

Współczesne społeczeństwo coraz bardziej różnicuje się pod względem kulturowym, etnicznym i religijnym. Stwarza to problemy towarzyszące procesom globalnym, konfliktom międzykulturowym i misjom humanitarnym, migracjom czy rozwojowi społeczności heterogenicznych kulturowo. Podobnie, jak inne subdyscypliny pedagogiki, edukacja międzykulturowa jest nauką interdyscyplinarną podejmującą wyzwania współczesności, formułującą pytania o znaczenie tych wyzwań dla rozwoju jednostek i społeczeństw.

Najważniejszym wyzwaniem edukacji międzykulturowej jest przygotowanie społeczeństw do wzajemnego poznania, otwartości i tolerancji.

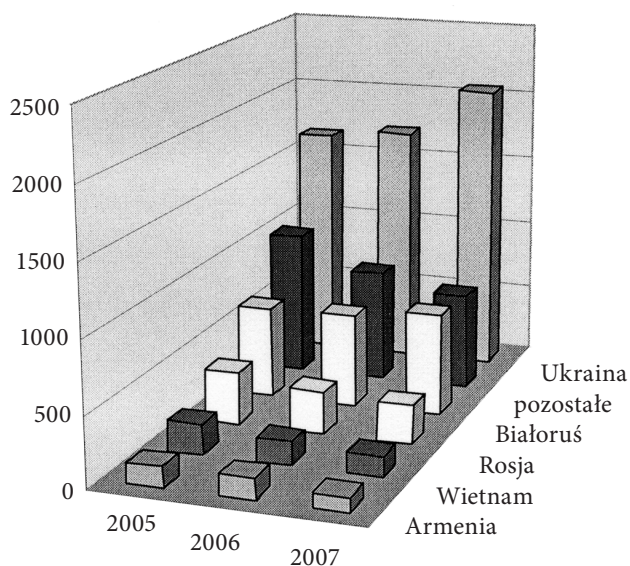
Realizując misję, jaką jest zwiększanie zdolności człowieka i zbiorowości społecznych do kompetentnej współpracy i harmonijnej koegzystencji w świecie wielu kultur, edukacja międzykulturowa podejmuje dialog z polityką społeczną. Istotę tego dialogu stanowi zjawisko wzajemnej inspiracji i współoddziaływania obu tych obszarów praktyki społecznej. Edukacja międzykulturowa stanowi zarówno środek kształtowania polityki społecznej poprzez oddziaływanie na świadomość społeczną, jak również obszar transmisji polityki w praktykę społeczną poprzez programy o charakterze oświatowym i wychowawczym. W grupie zagadnień o charakterze strategicznym mieszczą się przy tym problemy społeczne będące konsekwencją procesów migracyjnych.

Wyzwanie migracji

Wejście Polski do Unii Europejskiej stworzyło nie tylko szansę migracji dla obywateli naszego kraju, ale również otworzyło drogę dla cudzoziemców

przybywających z innych krajów oraz chcących osiedlić się i pracować w Polsce. Od kilku lat odnotowujemy powolny wzrost ilości migrantów w Polsce (wykres 1).

Wykres 1. Dynamika wzrostu liczby migrantów składających wnioski o zezwolenie na osiedlenie się na terenie Polski (według narodowości)

Źródło: Urząd do Spraw Cudzoziemców; <http://www.udsc.gov.pl>

Część spośród migrantów stanowią uchodźcy przyjmowani na terenie Polski na mocy zobowiązań nałożonych na nasz kraj międzynarodowymi uregulowaniami prawnymi dotyczącymi ochrony tej kategorii osób (tabela 1).

Tabela 1. Liczba i obywatelstwa osób ubiegających się o status uchodźcy w roku 2007

Cudzoziemcy, którzy za pośrednictwem komendantów Placówek Straży Granicznej lub Komendanta Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej złożyli wnioski o nadanie statusu uchodźcy w 2007 roku		
Obywatelstwo	Liczba złożonych wniosków	Liczba osób
Afganistan	10	10
Algieria	12	12
Angola	4	4
Armenia	37	43
Azerbejdżan	8	8
B.J. Republika Macedonii	1	1
Bangladesz	30	30
Bez obywatelstwa	19	19
Bhutan	3	3
Białoruś	68	83
Burkina Faso	1	1
Burundi	3	3
Chiny	22	22
Egipt	6	6
Erytrea	3	3
Etiopia	5	6
Gambia	2	2
Ghana	3	3
Gruzja	27	31
Gwinea	7	7
Gwinea Równikowa	2	2
Indie	48	48
Irak	24	28
Iran	2	4
Jordania	1	1
Kamerun	16	16
Kazachstan	7	12
Kenia	1	1
Kirgistan	13	21
Kolumbia	2	2

Kongo	5	5
Kongo, Demokratyczna Republika	8	8
Korea Północna	2	2
Liberia	2	2
Litwa	2	5
Łotwa	2	2
Mali	3	3
Mołdawa	11	13
Mongolia	10	12
Myanmar	1	1
Nepal	11	12
Nieokreślone	2	2
Nigeria	21	21
Pakistan	59	61
Rosja	3829	9239
Senegal	6	6
Serbia	2	2
Serbia i Czarnogóra	1	1
Sierra Leone	2	2
Somalia	5	9
Sri Lanka	55	57
Sudan	4	4
Syria	6	6
Tadżykistan	1	1
Togo	2	2
Tunezja	2	2
Turcja	11	12
Uganda	4	4
Ukraina	42	55
Uzbekistan	6	6
Wenezuela	2	2
Wietnam	48	48
Zachodni Brzeg i Strefa Gazy	9	9
Ogółem:	4563	10048

Źródło: Urząd do Spraw Cudzoziemców; <http://www.udsc.gov.pl>

Pojawianie się w Polsce kolejnych grup migrantów oraz ich zróżnicowanie kulturowe stwarzają nowe wyzwania dla polityki społecznej naszego państwa, działalności polskich służb społecznych, a także systemu oświatowego mającego zarówno wspomagać integrację migrantów, jak i przygotowywać społeczeństwo polskie do ich przyjęcia.

Coraz większa liczba cudzoziemców osiedlająca się w naszym kraju, powoduje powolne przeobrażanie się naszego społeczeństwa z monokulturowego w wielokulturowe, wzmagając potrzebę realizacji edukacji międzykulturowej, której celem jest kształtowanie kultury pokoju, tolerancji i zaufania, rozwijanie umiejętności funkcjonowania w przestrzeni wielokulturowej oraz łagodzenie problemów wielokulturowości i współistnienia odmiennych wartości w obrębie jednego państwa [Nikitorowicz 2009].

Odpowiedzią na potrzeby kształtowania kompetencji i świadomości społeczeństwa polskiego jest coraz mocniej akcentowana kwestia integracji i zaspokajania potrzeb cudzoziemców obejmująca zapewnienie warunków zapobiegających ich marginalizacji i wykluczeniu, umożliwiających uczestnictwo społeczne oraz efektywne funkcjonowanie w naszym społeczeństwie. Realizacja tych zobowiązań uzależniona jest od dostosowania do pojawiających się problemów i zobowiązań treści polityki migracyjnej, społecznej i oświatowej. Przemiany, o których mowa, są przy tym stymulowane akcesją unijną oraz wynikającymi z tej akcesji dyrektywami o charakterze ponadnarodowym.

Polska polityka społeczna wobec migrantów

Polityka prowadzona wobec migracji i cudzoziemców zawiera trzy filary: gospodarczy, społeczny i prawny.

Pierwszy filar jest najbardziej widoczny i pokazuje zbieżność pomiędzy poziomem rozwoju gospodarczego a imigracją. Filar społeczny jest związany ze znajomością języka i kultury danego kraju co bezpośrednio wpływa na kontakty ze społeczeństwem przyjmującym. Prawny wymaga wprowadzenia przepisów regulujących prawa i obowiązki przysługujące cudzoziemcom zamieszkującym dane państwo [Czerniejewska 2008].

W ostatnich latach w Polsce wprowadzono wiele aktów prawnych dotyczących cudzoziemców. Wśród najważniejszych należy wymienić „Ustawę o cudzoziemcach” [2003], „Ustawę o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej” [2003], „Ustawę o zasadach i warunkach wjazdu i pobytu obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej oraz członków ich rodzin na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej” [2002]. Również w Konstytucji

tucji RP, a także innych aktach prawnych, w tym międzynarodowych, znaleźć możemy przepisy dotyczące praw przysługujących migrantom. Mamy wiele dyrektyw unijnych dotyczących imigrantów m.in. Dyrektywa Wspólnotowa 2000/43/WE z 2000 roku wprowadzająca zasadę równego traktowania osób niezależnie od ich rasy lub pochodzenia etnicznego oraz Dyrektywa Rady Europy 2003/109/EC z 2003 roku regulująca status obywateli państw trzecich. Wspomniałam tylko kilka źródeł prawnych i zdaję sobie sprawę, że nie wyczerpuję ich katalogu.

W 2007 roku Rada Unii Europejskiej ustanowiła Europejski Fundusz na rzecz integracji obywateli państw trzecich, którego głównym celem jest wspieranie państw członkowskich w realizacji programów integracyjnych umożliwiających obywatelom państw trzecich uzyskanie prawa pobytu i łatwiejszej integracji ze społeczeństwami unijnymi [Szelewa 2010]. W związku z tym państwo polskie nie musi samo ponosić kosztów związanych z integracją cudzoziemców.

Wśród cudzoziemców przebywających w Polsce, ze względu na okoliczności migracji możemy wyodrębnić co najmniej dwie kategorie; uchodźców i imigrantów, obie kategorie pomimo wspólnoty doświadczenia, jakim jest migracja oraz konieczność adaptacji w kulturowo i językowo odmiennym środowisku, różnią się statusem prawnym oraz specyfiką i nasileniem potrzeb związanych z problemami o charakterze zdrowotnym i emocjonalnym [Błęszyńska 2009].

Według prawa międzynarodowego, najbardziej uprzywilejowaną grupą wśród imigrantów są uchodźcy, jako grupa najbardziej potrzebująca opieki ze strony państwa [ibidem].

Wobec tej grupy migrantów realizowane są Indywidualne Programy Integracji, które mają ułatwić cudzoziemcom adaptację w nowych warunkach. Główne założenia programu obejmują przygotowanie migranta do samodzielnego życia w naszym kraju. Pomoc państwa polega na zapewnieniu bezpieczeństwa socjalnego (zakwaterowanie, świadczenia pieniężne, opieka lekarska, prawne i psychologiczne wsparcie), a po przystąpieniu do programu pomoc w nauce języka polskiego oraz działania z zakresu edukacji zawodowej. Indywidualny Program Integracji trwa 1 rok.

Efektywność programu jest jednak niewielka ze względu na to, że bardzo wielu uchodźców (około 40%) decyduje się na przerwanie programu i wyjazd z naszego kraju w poszukiwaniu lepszych warunków. Natomiast ci, którzy kończą ten roczny program nie znają języka polskiego w wystarczającym stopniu, aby móc swobodnie porozumiewać się, nie mogą znaleźć pracy i mieszkania, chociaż w założeniu powinni być przygotowani do uczestnictwa w życiu społecznym [Frelak, Klaus 2007].

Polski Program Integracyjny jest krytycznie oceniany jako mało motywujący beneficjenta, realizowany w sposób jednakowy dla wszystkich, nie uwzględnia indywidualnej sytuacji uchodźcy i jego rodziny dotyczącej stanu zdrowia, wykształcenia, przygotowania zawodowego [ibidem].

Według raportu Witolda Klaus a polskie urzędy nie są przygotowane do przyjmowania migrantów, chociaż w ostatnich latach sytuacja powoli się poprawia, zwłaszcza w rejonach, gdzie zamieszkuje coraz więcej migrantów (Mazowieckie, Podlaskie, Lubelskie). W tych regionach prowadzone są szkolenia dla pracowników, które mają przygotować do pracy z migrantami¹. Urzędnicy często nie rozumieją sytuacji uchodźców, ich odmienności kulturowej, przyczyn wyjazdu ze swojego kraju. W ich mentalności cudzoziemiec przyjeżdżający do naszego kraju powinien znać język polski, bo „w Polsce mówimy po polsku” i jeżeli chce tu mieszkać to powinien się do nas dostosować. W urzędach, w których migranci stanowią znikomy procent klientów nie ma żadnych szkoleń dla pracowników, działają oni intuicyjnie lub poszerzają swoją wiedzę indywidualnie [Klaus (red.), 2009].

Rozwiązania prawne przyjmowane w polskim parlamencie w przeciwieństwie do większości państw europejskich, wynikają głównie z obowiązku implementacji dyrektyw unijnych, natomiast brakuje pomysłu na wykorzystywanie potencjału migrantów, nie stworzono strategii rozwoju migracji, ponieważ wielu uważa, że nie ma takiej potrzeby [Weinar 2005]. Według Krystyny Iglickiej w polskiej polityce zagranicznej wciąż funkcjonuje doktryna oparta na lęku przed napływem obcych i przemożnej chęci ochrony homogeniczności etnicznej i kulturowej Polski [Iglicka 2007].

Główne działania państwa polegają na wsparciu finansowym (Informacja dotycząca indywidualnych programów integracji strona Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej²) za mało uwagi zwraca się na działania integracyjne wobec imigrantów dotyczące wsparcia zwłaszcza w początkowej fazie integracji umożliwiające m.in. działania edukacyjne, zmianę kwalifikacji zawodowych umożliwiających podjęcie pracy zarobkowej i usamodzielnienia się.

W Polsce podstawową barierą integracji migrantów jest brak lokali komunalnych i niedrogich mieszkań do wynajęcia. Ponadto wielu fachowców opowiada się [Iglicka 2007, Klaus , Frelak, 2007] za wydłużeniem realizacji czasu trwania Programów Integracyjnych do 2-3 lat. Czas trwania powinien zależeć od indywidualnych potrzeb uchodźcy. Nie należy stosować głównie pomocy

¹ Urzędy pracujące z migrantami to m.in. Urząd ds. Cudzoziemców, Urzędy Wojewódzkie – Wydziały Cudzoziemców, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie.

² Strona Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – <http://www.mpips.gov.pl/index.php?gid=1327>

finansowej, bo jak wiadomo, taka pomoc na dłużej uzależnia beneficjenta. Należy podejmować działania aktywizujące, tak, aby jak najszybciej mógł stać się samodzielny.

Źle oceniana jest także współpraca pomiędzy instytucjami odpowiedzialnymi za integrację uchodźców, chociaż pojawiają się pozytywne zmiany, zwłaszcza w przypadku funkcjonowania Wydziału Spraw Cudzoziemców Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego, który przyjmuje największą liczbę cudzoziemców wnioskujących o status uchodźcy.

Brakuje odpowiednio przygotowanych kadr. W wielu PCPR (Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie) liczba podopiecznych przypadających na pracownika jest zbyt duża [Frelak, Klaus 2007]. Pracownicy nie znają procedur obowiązujących w innych instytucjach zaangażowanych w pracę z uchodźcami [Błęszyńska 2009].

Departament ds. Uchodźców cechuje wysoka fluktuacja pracowników oraz małe doświadczenie zawodowe. Najczęściej są to osoby młode, dla których jest to pierwsza praca. Pomimo znacznego wzrostu liczby osób zatrudnionych, również w tym urzędzie pracownicy obsługują więcej klientów niż powinni, co stwarza atmosferę pracy pod presją terminów wydawania decyzji [Ryabinska 2009].

Znajomość języka kraju, w którym imigrant przebywa ma ogromne znaczenie w procesie adaptacji kulturowej i jest przepustką do kolejnych etapów integracji społecznej dotyczącej zwłaszcza możliwości podjęcia zatrudnienia. Dyrektywy unijne podkreślają rolę systemu oświatowego w procesach integracji uchodźców i imigrantów oraz zapobiegania zjawiskom dyskryminacji i wykluczenia społecznego. We wszystkich krajach unijnych [Todorovska-Sokolovska 2010] prowadzona nauka języka kraju przyjmującego realizowana jest według odpowiedniego modelu. Rozróżniamy dwa modele nauczania języka: integracyjny i separacyjny. W Polsce funkcjonuje model integracyjny, co oznacza, że dzieci cudzoziemców mają obowiązek uczestniczyć w normalnych zajęciach szkolnych niezależnie od stopnia znajomości języka polskiego, a dodatkowe zajęcia są realizowane poza lekcjami. Dodatkowa nauka języka jest bezpłatna i może trwać nie dłużej niż 12 miesięcy.

Obecność cudzoziemców w szkole przyczynia się do wzrastającego zróżnicowania kulturowej specyfiki uczniów, pojawiają się nowe problemy w szkole oraz wzrasta poczucie bezradności i niekompetencji nauczycieli, a zarazem świadomość potrzeb związanych z dostosowywaniem pracy szkoły do nowych warunków [Błęszyńska 2009].

Poszczególne państwa europejskie mają odmienne podejście do nauki języka i kultury kraju pochodzenia dzieci imigrantów³. W niektórych krajach UE na przykład Irlandii, Finlandii, Hiszpanii, Holandii, Portugalii, Włoszech szkoły zatrudniają konsultantów/mediatorów społeczno-kulturowych zajmujących się pokonywaniem trudności i nieporozumień pojawiających się z powodu różnic językowych, kulturowych i społecznych. W polskim systemie edukacji również wprowadzono stanowisko asystenta nauczyciela, którego zadaniem ma być pomoc dziecku w porozumieniu i pokonywaniu trudności związanych z różnicami międzykulturowymi i językowymi w relacjach pomiędzy uczniami, nauczycielami a rodzicami-imigrantami [Todorovska-Sokolovska 2010].

Problemem są jednak nie tyle formalno-prawne rozwiązania dotyczące kształcenia, co bariery postaw społecznych [Szelewa 2010]. Często odnotowuje się brak wsparcia i nieprzyjazne praktyki względem uczniów cudzoziemców. Chociaż formalnie istnieje system monitorowania praktyk dyskryminacyjnych w szkołach oraz monitorowania wyników nauki dla dzieci imigrantów, to jednak niewiele krajów go stosuje. Utrudnia to realizację polityki edukacyjnej wobec imigrantów. Przede wszystkim niezbędna jest realizacja edukacji międzykulturowej, która jest sposobem na wzajemne poznanie, zrozumienie i akceptację. Nie chodzi tutaj tylko o nauczanie o różnych kulturach, a zwiększanie wiedzy i świadomości społecznej na temat odmienności kulturowych i etnicznych w celu zapobiegania nieuzasadnionym uprzedzeniom i wrogiemu nastawienia wobec obcych [Nikitorowicz 2009, Firlit-Fesnak 2007].

Szczególne miejsce działań wspomagających wchodzenie migrantów na rynek pracy

Szczególną rolę w procesach społecznej integracji migrantów odgrywiają działania wspomagające wejście tych osób na rynek pracy. Kwestia ta jest podejmowana m.in. przez Komisję Europejską (Komunikat Komisji Europejskiej 2006) zwracającą uwagę na potrzebę wprowadzenia ułatwień w dostępie do rynku pracy określonych kategorii imigrantów m.in. poprzez stworzenie

³ 1) W szkołach Austrii, Finlandii, Szwecji uczniowie mogą wybrać język ojczysty jako przedmiot fakultatywny w ramach edukacji obowiązkowej. 2) W zależności od rozwiązań prawnych w poszczególnych krajach określa się minimalną liczbę uczniów niezbędną do realizacji zajęć, na przykład w Finlandii – 4, w Austrii – 12, w Polsce – 15. 3) W Belgii realizowane są projekty nauczania 20-50% przedmiotów w języku ojczystym i sukcesywnie zastępowane nauczaniem w języku kraju przyjmującego. 4) W niektórych krajach unijnych nauka języka ojczystego nie jest priorytetem edukacyjnym – Wielka Brytania, Dania, Portugalia, Holandia, Grecja.

Portalu Imigracyjnego, Europejskiego Portalu Mobilności Zawodowej, centrów migracyjnych, które mają zajmować się promocją zatrudnienia i doradztwem zawodowym [Iglicka 2007].

W naszym kraju polityka zatrudnienia migrantów realizowana jest w ogólnym kontekście rynku pracy w Polsce. Wstąpienie Polski do UE pobudziło przy tym istotne zmiany w polityce społecznej dotyczącej owego rynku. Zgodnie z zasadami obowiązującymi w Zjednoczonej Europie wszyscy obywatele państw członkowskich mają prawo do swobodnego przemieszczania się i podejmowania pracy oraz osiedlania się w państwach członkowskich. Od kilku lat obserwujemy przy tym dynamiczną emigrację zarobkową Polaków powodującą (mimo utrzymującego się wysokiego poziomu bezrobocia)⁴ powstawanie nisz niedoboru na polskim rynku pracy [Kaczmarczyk 2008].

Równocześnie, polski rynek pracy nie notuje radykalnego wzrostu liczby pracowników napływających z innych państw. Corocznie wydawane jest około 20 tysięcy zezwoleń na pracę, z czego prawie połowa w województwie mazowieckim⁵. Jednak z roku na rok Polska staje się krajem emigracyjno-immigracyjnym, które jest atrakcyjnym miejscem zatrudnienia, zwłaszcza dla Ukraińców i Białorusinów [Korczyńska-Winiarczyk, Duszczyk, 2005].

Prowadzone badania wykazują, że w Polsce wykształcił się dwusegmentowy rynek pracy cudzoziemców, charakteryzujący się m.in. niewielką skalą legalnego zatrudnienia i równocześnie wielokrotnie większym nielegalnym zatrudnieniem. Legalnie zatrudnieni są przede wszystkim właściciele lub współwłaściciele firm, specjaliści zatrudnieni w związku z napływem inwestycji zagranicznych i obcego kapitału oraz studenci i współmałżonkowie polskich obywateli [Gmaj 2005].

Pracownicy nielegalni (przeważają Ukraińcy i Białorusini) to przede wszystkim robotnicy sezonowi, wykonujący najczęściej pracę w budownictwie i rolnictwie, którzy zwykle legitymują się legalnym pobytem, co powoduje, że nie łamią przepisów imigracyjnych, a przepisy o zatrudnieniu cudzoziemców [Korczyńska-Winiarczyk, Duszczyk, 2005].

Drugą grupę stanowią osoby przebywające w Polsce nielegalnie, które są zatrudniane do prac domowych lub opieki nad osobami niepełnosprawnymi i starszymi to głównie obywatele byłych republik radzieckich. Kolejną grupę stanowią imigranci, podejmujący krótkotrwałe zatrudnienie w polskich filiach firm zagranicznych bez konieczności dopełnienia formalności wynikających

⁴ Dane ze stycznia 2010 – 12,7%, źródło: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej <http://www.mpips.gov.pl/index.php7gid=1047>).

⁵ Źródło: dane Departamentu Migracji MIPS.

z polskiego prawa. W tej grupie przeważają obywatele USA, Japonii oraz krajów członkowskich UE. Ponadto w grupie pracowników zatrudnianych nielegalnie występują obywatele państw azjatyckich, którzy pracują w przedsiębiorstwach rodzinnych głównie w handlu i gastronomii.

Pomimo że skala zatrudnienia cudzoziemców w Polsce nie wpływa jeszcze w bardzo znaczący sposób na rynek pracy, to daje się zauważyć kształtowanie się pewnej specjalizacji cudzoziemców, którzy wypełniają niszę na rynku spowodowaną emigracją zarobkową Polaków. Polska powoli staje się coraz bardziej atrakcyjnym rynkiem pracy dla obywateli UE jak i mieszkańców krajów trzecich, chociaż wielu z nich tak jak migranci z byłych republik radzieckich, może traktować nasz kraj jako etap przejściowy, umożliwiający szukanie pracy w innych krajach unijnych. Polityka migracyjna w Polsce powinna rozwijać się w kierunku zwiększenia atrakcyjności regionu – kraju przyjmującego legalnych migrantów, przy jednoczesnej walce z nielegalną migracją.

Wprowadzanie migrantów na rynek pracy zawsze dokonuje się w określonych warunkach gospodarczych. W kontekście gospodarczego boomu przebiega ono na ogół harmonijnie i przy aprobacie większości zbiorowości społecznej. W warunkach narastających problemów ekonomicznych, bezrobocia i redukcji wydatków na cele socjalne pobudza natomiast współzawodnictwo grupowe, narastanie uprzedzeń i wzajemnej niechęci, etnonacjonalizmy i konflikty między grupowe. Mając na uwadze powyższe, nie sposób rozłączać politykę zatrudniania migrantów od oddziaływań zwalczających przejawy rasizmu i uprzedzeń etnicznych, jak również kształtujących gotowość i umiejętność pracy w zespołach o złożonej kompozycji etnicznej i kulturowej.

Problematyka świadomości społecznej

Edukacja międzykulturowa umożliwia wzajemne poznanie, zrozumienie, akceptację, łagodzenie konfliktów w codziennym życiu. W niektórych krajach unijnych edukacja międzykulturowa jest priorytetem edukacyjnym. W Polsce również w ostatnim dziesięcioleciu wiele się mówi na ten temat, ale wciąż traktowana jest w sposób drugorzędny i niewprowadzana na szeroką skalę [Czerniejewska 2008].

Największym problemem jest stan świadomości społecznej i wiedzy na temat odmienności kulturowych i etnicznych, łączący się często z nieuzasadnionym uprzedzeniem, wrogim nastawieniem lub obawą przed tymi grupami. Kiedy w danym rejonie zamieszkują nowi „obcy” pojawiają się obawy o wzrost bezrobocia oraz domniemanie wzrostu przestępczości. Wielu Polaków ma

zdanie, że należy udzielać pomocy cudzoziemcom, ale doraźnej, krótkotrwałej umożliwiającej „przeczekanie” trudnej sytuacji w kraju rodzinnym, a następnie odesłanie ich do kraju pochodzenia [Firlit-Fesnak 2006].

Brak systemowych rozwiązań może być również spowodowane podejściem samych imigrantów, którzy w większości traktują Polskę jako kraj tranzytowy, do którego wjazd daje im możliwość dalszego przemieszczania się po strefie Schengen. Stwarza to ogromne problemy, m.in. w prowadzeniu prac mających na celu diagnozę i monitorowanie sytuacji dzieci obcokrajowców pobierających naukę w polskich szkołach oraz realizację zadań edukacyjnych.

Ale w kontekście globalizacji i natężonych procesów migracyjnych możemy przewidywać, że wcześniej czy później będzie zmieniał się model migracji w Polsce, od migracji tranzytowej i niepełnej do długoterminowej i osiedleńczej. Dlatego już dzisiaj nabiera znaczenia kwestia integracji imigrantów. To bardzo trudne zadanie, jak pokazują doświadczenia innych krajów europejskich, pomimo wielu badań i dyskusji, nie udało się tam wypracować satysfakcjonującej teorii integracyjnej [Grzymała-Kazłowska (red.), 2008].

Uczmy się na doświadczeniach innych państw, ale twórzmy własną politykę migracyjną, ponieważ jako jeden z niewielu krajów Unii jesteśmy krajem o wyraźnej przewadze emigracji nad imigracją. Postuluje się stosowanie polityki wielokulturowości, która będzie dostrzegać i akceptować różnice oraz troszczyć się o odmienną kulturę, ale do jej realizacji potrzeba zaangażowania całego społeczeństwa. To oznacza, że Polacy powinni poszerzać wiedzę o kulturach i religiach grup etnicznych i narodowych zamieszkujących nasz kraj, nawiązywać dialog międzykulturowy, aby zapobiegać ewentualnym konfliktom i sporom.

Podsumowanie

Obecnie mamy już wypracowane niezbędne przepisy dotyczące integracji cudzoziemców w Polsce, ale to nie gwarantuje procesu integracyjnego. Ten sukces uzależniony jest od wielu czynników. Największe znaczenie ma tutaj czynnik ludzki. Mamy przepisy, ale często nie są stosowane w praktyce. W niektórych rejonach problem migracji jest na tyle marginalny, że wiele osób nie ma styczności z cudzoziemcem, czy to formalnie (w urzędzie, w szkole, w pracy) czy nieformalnie w życiu codziennym. Nasze państwo przyznaje wiele uprawnień cudzoziemcom, ale nie realizuje ich najważniejszych potrzeb, takich jak: zapewnienie mieszkania, kwestii bezrobocia, integracji językowej i kulturowej. To powoduje, że cudzoziemiec przyjeżdżający do naszego kraju

z zamiarem osiedlenia się, musi wykazać się nieprawdopodobną determinacją i liczyć głównie na pomoc innych obcych.

Jednym z najważniejszych zadań współczesnej polityki społecznej jest wspomaganie procesów integracji społecznej.

W moim przekonaniu najważniejszym czynnikiem wpływającym na przebieg procesu integracji jest tworzenie dobrej atmosfery w społeczeństwie przyjmującym sprzyjającej cudzoziemcom, zwłaszcza wśród urzędników różnych szczebli, z którymi migranci zazwyczaj mają pierwsze kontakty w obcym kraju. Obcokrajowcy nie mogą czuć się u nas niechciani i traktowani jak zło konieczne. Migracje cudzoziemców do Polski to szansa i wyzwanie. Sposób rozwiązania problemu napływu obcych do naszego kraju będzie miał ogromne znaczenie, czy staniemy się otwartym i wielokulturowym społeczeństwem, w którym jednostki mieszkające obok siebie będą nawzajem czerpać wiedzę i wzbogacać swoją osobowość, czy pojawią się problemy.

Procesu napływu obywateli innych państw poszukujących w Polsce bezpieczeństwa lub lepszych warunków życia nie da się zatrzymać.

Wypracowanie efektywnego modelu edukacji międzykulturowej zawierającego zasady poszanowania odmienności, pozwoli społeczeństwu poznać mentalność i kulturę innych narodów, a osobom przybywającym do naszego kraju ułatwi przystosowanie się do nowych warunków życia i odnalezienie miejsca w nowym środowisku, aby móc godnie żyć.

Niezbędne jest wypracowanie wspólnej polityki integracyjnej i edukacyjnej. Aby to realizować należy diagnozować potrzeby, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb edukacyjnych społeczeństwa przyjmującego i imigrantów.

Priorytetem jest wprowadzenie edukacji międzykulturowej tj. tworzenie i realizacja odpowiednich programów edukacyjnych oraz animacji społeczno-kulturalnej, a także odpowiedni monitoring i ewaluacja dotyczące ich realizacji.

Bibliografia

- Błęszyńska K. (2009), *Raport z badań: Dzieci obcokrajowców w polskich placówkach oświatowych – perspektywa szkoły*, Warszawa.
- Czerniejewska I. (2008), *Edukacja wielokulturowa w Polsce w perspektywie antropologii*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Wojciecha J. Burszty, Poznań.
- Frelak J., Klaus W. (2007), *Integracja uchodźców w Polsce. Rekomendacje i dobre praktyki*, Warszawa.
- Firlit-Fesnak G. (2006), *Społeczność lokalna wobec inicjatywy utworzenia ośrodka dla uchodźców*, (w:) G. Firlit-Fesnak, Ł. Łotocki (red.), *Społeczność i instytucje lokalne wobec inicjatywy utworzenia ośrodka dla uchodźców*, Projekt @lterCamp, Warszawa, seria „Raporty Migracyjne”, nr 7.

- Gmaj K. (2005), *Imigranci na polskim rynku pracy w świetle opinii pracodawców*, „Raporty i Analizy”, nr 3.
- Grzymała-Kazłowska A. (red.) (2008), *Między wielością a jednością. Integracja odmiennych grup i kategorii migrantów w Polsce*, Warszawa.
- Iglicka K. (2007), *Kierunki rozwoju polskiej polityki migracyjnej w ramach obszaru legalnej migracji pracowniczej na lata 2007-2012*, „Raporty i Analizy”, nr 1.
- Kaczmarczyk P. (2008), *Cudzoziemscy pracownicy w Polsce – skala, struktura, znaczenie dla polskiego rynku pracy*, (w:) P. Kaczmarczyk, M. Okólski (red.), *Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudnienia i ograniczenia bezrobocia*, Warszawa.
- Klaus W. (red.) (2009), *Ewaluacja funkcjonowania Wydziału Spraw Cudzoziemców Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego*, Warszawa.
- Korczyńska-Winiarczyk J., Duszczyk M. (2005), *Zapotrzebowanie na pracę cudzoziemców w Polsce. Próba analizy i wniosków dla polityki migracyjnej*, Warszawa.
- Nikitorowicz J. (2009), *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa.
- Ryabinska N. (2009), *Praca Wydziału Spraw Cudzoziemców w oczach urzędników*, (w:) W. Klaus (red.), *Ewaluacja funkcjonowania Wydziału Spraw Cudzoziemców Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego*, Warszawa.
- Szelewa D. (2010), *Integracja a Polityka Edukacyjna*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, „Raporty i Analizy”, seria „Integracja”.
- Todorovska-Sokolovska V. (2010), *Integracja i edukacja dzieci imigrantów w krajach UE*, *Ośrodek Rozwoju Edukacji*, Instytut Spraw Publicznych, materiały udostępnione na seminarium zorganizowanym przez Instytut Spraw Publicznych w dniu 29.03.2010 pt. *Potrzeby imigrantów a system edukacji i instytucji publicznych w Polsce*.
- Weinar A. (2005), *Polityka migracyjna Polski w latach 1990-2003 – próba podsumowania*, „Raporty i Analizy” nr 10.
- Dyrektywa 2003/9/WE z 27.01.2003 r. w sprawie minimalnych standardów dotyczących przyjmowania osób ubiegających się o azyl.
- Dyrektywa Wspólnotowa 2000/43/WE z 29.06.2000 roku wprowadzająca zasadę równego traktowania osób niezależnie od ich rasy lub pochodzenia etnicznego.
- Dyrektywa Rady 2003/109/EC z 25.11.2003 roku dotycząca statusu obywateli państw trzecich.
- Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym z dnia 6 stycznia 2005 r.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. o zasadach i warunkach wjazdu i pobytu obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej oraz członków ich rodzin na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach.
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, póź. 2572, z pn. zmianami)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 października 2001 r. w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek.

*summary***Social policy and intercultural education**

Modern society is becoming more differentiated in cultural, ethnic and religious terms.

The emergence of new groups in Poland, migrants and their cultural diversity pose new challenges for social policy and intercultural education, which will take the dialogue with social policy. It is necessary to develop a common integration policy and education. Responding to the needs of development of competence and awareness of Polish society, the issue of integration and meeting the needs of foreigners, including providing conditions to prevent their marginalization and exclusion, social inclusion and enable the effective functioning of our society, is increasingly stressed. The implementation of these commitments is dependent on adaptation to emerging problems and liabilities connected with migration policy as well as social and educational ones.

Migration and foreign policy has three pillars: economic, social and legal. Currently, we have developed necessary provisions for integration of foreigners in Poland, but it does not guarantee the integration process.

The biggest problem is the state of awareness and knowledge about cultural and ethnic diversity. Poles should raise awareness about cultures and religions, ethnic and national groups living in our country, make intercultural dialogue in order to prevent possible conflicts and disputes.

One of the most important tasks of the contemporary social policy is to support the processes of social integration.

The priority is the introduction of intercultural education and appropriate monitoring and evaluation of its implementation.